

Tendenca igre je očitna: proč s posredovalci med proletariatom in kapitalom! Pravilno. Toda to je še premalo za literarno delo. Poleg tega pa je Čufar ponovno zagrešil staro napako večine naših delavskih pisateljev, da prikazuje vse nasprotnike delavstva kot skrajno nemoralne, kar se kaže zlasti v njihovi razbrzdani seksualnosti, in tako prevalil prav za prav vso krivdo na posamezne moralno pokvarjene zastopnike kapitala, namestu da bi bil pokazal na sistem. Kaj pa, če bi bil Brum pošten zakonski mož, ki se je povzpел do upravniškega mesta s svojo strokovno sposobnostjo, njegova žena Melita dobra mati svojih otrok, tajnica Olga skromna tipkarica. Nadzornik Perne, ki ga je Čufar narisal kot ogabnega pijanca, abstinent, Rojnik skromen uradnik svojega urada brez globljega razumevanja za delavska vprašanja — ali bi potem nasprotja med delavstvom in kapitalom ne bilo?

Že to priča, da je igra v temelju zgrešena. Literarno pa manjka posameznim osebam potrebne karakterizacije. Zato je njihovo govorjenje marsikdaj samo prazno besedičenje, vse skupaj pa preveč papirnato in neživiljenjsko. Škoda, zlasti ker pričata gladek dialog in še precej dober jezik, da bi mogel Čufar ob spretnem vodstvu in pa s temeljitim učenjem vendarle napisati še dobro delavsko igro.

Vinko Košak.

JOŽE KRANJEC: KATAKOMBE. Igra v treh dejanjih. Izdala in založila Založba Drama v Ljubljani.

V podzemni, obokani sobi — v katakombah — v katero prodre s ceste tako malo svetlobe, da mora tudi podnevi goreti žarnica, žive na zunaj bedno in enolično, a zato na znotraj tembolj bogato in razgibano življenje mizar Tomaž, njegova žena Marjeta, tajnik delavskih organizacij Martin, iz meščanskega življenja pobegli študent, za življenje izgubljeni brezposelni Senica in pisatelj Adolf. Semkaj pa prihaja redno Francka, dekla iz iste hiše, ki je zaljubljena v Adolfa.

Zgodba sama je zelo skromna. Pisatelj Adolf je napisal gledališko igro, ki jo bodo drevi prvič uprizorili v gledališču. Od uspeha predstave je odvisna njegova bodočnost. Vsi stanovalci mu žele čim večji uspeh, da bi mogel s tem koristiti delavstvu, iz katerega je izšel in za katerega ima zmerom celo kopo lepo zvenceh besed. Toda Adolf se je v svoji notranjosti že davno odločil. Po prvem uspehu v svetu jih bo zapustil, zapustil pa bo tudi Francko, ki je navezana nanj na življenje in smrt. In res, igra je uspela in Adolf, ki ga vsi tako nestrpno pričakujejo, zlasti ker že Senica sluti, da jih bo izdal, se ne vrne več. Francka, ki jo je brezobzirno zavrnil, ko mu je postala v novem svetu v napoto, se vrže skozi okno in ubije.

Zgodba je torej preprosta do skrajnosti in navidezno precej nepomembna. Zato pa je tembolj bogata na znotraj, da je na kratko skoraj ni mogoče zajeti. Kajti Kranjčeve osebe so res žive, polne usode, zajete iz življenja, kakor le redko v kateri slovenski igri. Vsaka oseba je zase docela zaokrožen svet, vse pa veže skupna usoda, zajeta v simbol „katakomb“, iz katerega so vsi izšli in iz katerih se bo vendarle po dolgotrajnih borbah rodila nova podoba sveta.

Glavna oseba je Senica, človek, ki ga v življenju ne more nič več presenetiti. Pred davnimi leti je prekržala njegovo življenjsko pot ženska, ga vrgla s tira in zdaj je izgubljen, nesposoben za vsako delo, zapit, toda poln izkušenj, kakor nihče med njegovimi tovariši. Nič ne veruje, vendar ni cinik, ne zida pa tudi

ne ruši, a brezobzirno osmeši vsako sentimentalnost. Pozna življenje in ne veruje v usmiljenost. Zato pravi idealistu, a slabiču študentu, ki se je zatekel v katakombe iz gornjega sveta: „Usmiljen človek, kakor si ti, ne dela revolucije. Pri nas je na desettisoče brezposelnih. Če desettisočim razdeliš, prijatelj, ne bo nihče sit. Z usmiljenjem ne boš rešil človeštva. Vsa velika dejanja so bila storjena brez usmiljenja.“

Vse drugačen je Martin, puntar proti sedanjemu družabnemu redu, ki trdno veruje v zmago. Mlad je, zato še poln sil. Morda res ne bo mnogo dosegel, kvečjemu bo zaprt, toda tudi to bo dogodek, kakor pravi Senica, kajti na njegovo mesto bodo stopili drugi in se borili dalje.

Pravo nasprotje odločnega Martina je študent. Iz mladostnega idealizma, dobrega in usmiljenega srca je zapustil gornjo družbo in prišel mednje, da bi pomagal v borbi, toda preboječ je, preslab — slabič, ki mora omagati ob prvi zapreki; zato tudi odide z očetom, ko pride ponj.

Tomaž je skromen mizarski delavec v tovarni, ki se ni nikdar mnogo brigal za delavska vprašanja. Šele zadnje čase se je vnel zanje pod vplivom Martina. Morda pa ga je k temu privedla tudi huda notranja bol, ker ne more dati kot vojni invalid-jalovec ženi otroka, ki tako hrepeni po njem.

Njegova žena je tip delavske žene. Pridna je, gara od jutra do večera in glavna njena skrb je, da ne ostane mož brez zaslužka. Zato ji ni preveč ljubo, da se meša mož v reči, ki bi mu mogle v službi škodovati, a kljub temu mu vendarle ne brani, ker čuti, da dela v bistvu prav. Le eno jo na tihem boli, da ne dobi otroka. Toda trdo delo in njeni sostanovalci jo zaposle toliko, da se ne more razboleti njeno hrepenenje po otroku v tragedijo.

Kakor študent tudi Adolf in Francka prav za prav ne spadata v ta svet. Adolfa, ki je med vsemi še najmanj dobro označen — na odru ga vidimo samo v začetku igre — so prignale v katakombe razmere: revščina in spekulacija s socialnostjo. Takoj pa, ko doseže v družbi uspeh, obrne nekdanjemu svetu, ki mu je služil le za lestvo do uspeha, brezobzirno hrbet.

Francka pa je zašla v „katakombe“ delno zaradi hudih gospodarskih razmer in iz ljubezni do Adolfa, kljub temu, da ji je to okolje v bistvu tuje, čeprav ne nasprotno.

Od ostalih oseb v drami omenjam še študentovega očeta. Ni niti slab niti dober; razumar, ki ve, da se svet ne bo izpremenil, če proda on svoje tovarne, delnice in hranilne knjižice ter razdeli denar, kajti le on bo ob vse, sistem pa bo ostal. Njegov odnos do sina je narisano manj posrečeno in bi ga moral pisatelj vsaj malo utemeljiti v njegovi čuvstvenosti.

V bistvu je Kranjčeva drama prava socialna igra, dasi nikakor ne kolektivistična. Toda individualne usode posameznih oseb je povezal v krepko in jasno celoto, ki nam odkrito, brez sentimentalnosti in patosa prikazuje življenje delavcev, kakršno je v resnici. Igra nima nobene izrazite tendence in se konča celó z nekako resignacijo, vendar pa je v Martinu nakazana vera in pot v vstajenje in zmago.

Katakombe so tako kljub nekaterim napakam, n. pr. samomoru Francke na koncu, ki ni nujen, delni razvlečenosti, časih prebornem dejanju, lepa obogatitev našega dramatičnega slovstva in je le čudno, da jih še ni uprizorilo Narodno gledališče, katerega prva dolžnost je podpiranje slovenske dramatike.

Vinko Košak.